

גורה ההיכל

לע"ג הטהורה של מורנו ורבינו עט"ר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל גלב"ע ה"י בטבת תשע"ב

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת
4:14	5:15	5:48
ב"ב		
4:00	5:14	5:52
ירושלים		

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח"נ ג'חשוני 3 (מאהורי ביתבנים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק פרשת וישב כ"ב בכסלו תשע"ט, גליון מס' 457

חידה לפרשת השבוע

שאלה: באיזה פסוק בפרשה נעלם אשר?

תשובה: בפסוק שאחריו מופיע פעמיים.

נושא הלכתי לפרשת השבוע

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

להכנס לסכנה כדי להביא תרופה לאביו

[בראשית לז, יג] וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אֶחֱיָךְ רַעִים בְּשָׁכְם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי. במדרש רבה (פד, יג) ויאמר לו הנני, א"ר חמא בר חנינא הדברים הללו היה יעקב אבינו נזכר ומעיו מתחתכין, יודע היית שאחיך שונאים אותך והיית אומר לי הנני.

שאלה: האם רשאי בן לסכן עצמו כדי להביא תרופה לאביו החולה.

לבן נח] לחבול בעצמו, עיני ב"ק (צא, ב), וכדכתיב (בראשית ט, ה) ואך את דמכם לנפשותיכם כו'. וסבירא ליה לרבינו דדין ישראל קודם מתן תורה כבני נח, דאם לא כן גם מעשו אין ראיא ליוסף. וצע"ג בזה. ומדברי רבינו סייעתא [לנודע ביהודה] (י"ד ז), דאסר לעשירי אחד לצוד ציד, מהך דעשו. - וכן הקשו שאר אחרונים, ואכמ"ל. אם כן אין להביא ראיא מיוסף שמתור להסתכן עבור כיבוד אב.

יוסף נכנס לסכנה בשביל כיבוד אב

גם בשל"ה (תושב"כ וישב, צאן יוסף סא) כתב: יוסף הלך בשליחות אביו ויאמר לו הנני, והלך בזריזות, אף על פי שהשיג בשכלו כי הולך הוא למות, כי ידע שנאתם, על כל זאת לא אמר לאביו, אדוני אבי הנה הם שונאים שלי ומי יודע מה יולד. ואביו שלא חשש לזה, העידה התורה שהיה על צד ההכרח ממנו מצד הגזירה הקדומה. ואומר (בראשית לז, יד) וישלחהו מעמק חברון, ואמרו רבותינו ז"ל (סוטה יא, א) בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון. אבל יוסף שמע לאביו וקיים ציווי אביו, אף על פי שסכנה גדולה היה לו. ואף על

מעשו ויוסף נלמד כמה לטרוח לקיים מצות האב

כתב רבינו יהודה החסיד בספר חסידים (שמא) ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה (בראשית כה, לב) וכו' ולמה (כתיב) [בדפוס בולוניה: יש לכתוב] מה שחשב עשו, אלא שלא תתמה למה נתן הקב"ה ממשלה לבני עשו, (לומר) [נ' דצ"ל: לכך אמר] שתדיר בשביל אביו (הלך) [בדפוס בולוניה: הולך] למקום סכנה במקום החיות, כדי לצוד ציד להביא אל אביו. וממנו למד יוסף, כשאמר לו יעקב לכה ואשלחך אליהם (כאן), והלא היה יודע ששונאים אותו, אלא אמר יוסף, עשו הולך תדיר למקום סכנה כדי לצוד ציד להביא לאביו, ואבי שלחני לראות את שלום אחי ואת שלום הצאן, שהוא חיות של אבי ובני ביתו ולא אלק, כל זה נכתב להודיע לישראל איך לטרוח כדי להביא פרנסה לאביהם, ואיך יהיו זהירים לעשות מצות אביהם. - והדברים מתאימים לדברי המדרש שפתחנו בו, שגם יעקב הצטער על שציוה את יוסף לילך למקום הסכנה, אל אחיו. - מדברי רבי יהודה החסיד משמע שיוסף סיכן עצמו בשביל כיבוד אב, ולמד כן מעשו. ואם כן ניתן ללמוד מיוסף שראוי להכנס לסכנה בשביל כבוד אביו.

עשו ויוסף סיכנו עצמם לכיבוד אב

ובהערות החיד"א 'ברית עולם' על ספר חסידים ציין לספרו ראש דוד (תולדות כב, ב ד"ה ואולם) שהאריך בדברי הספר חסידים, [הבאתי מדבריו בשיעור בפרשתנו, לעניין חיוב האב לפדות את בנו שליחו]. ושם תמה מדוע הוצרך יוסף שהיה בר הכים ללמוד גודל כיבוד אב מעשו. ותירץ שיוסף נסתפק אם אסור לעמוד במקום סכנה (שבת לב, א) גם בשביל כיבוד אב, או שמא חמור כיבוד אב, ולא רק שאין איסור להכנס לסכנה בשבילו, אלא גם עושה מצוה בכך. וכיון שראה שעשו מכניס עצמו לסכנה בשביל כבוד יצחק, ויצחק אינו מוחה בידו, למד מזה דאם הבן רוצה להכנס לסכנה מותר. - אם כן לכאורה מותר לבן לסכן עצמו להביא תרופה לאביו.

עשו ויוסף סיכנו עצמם כי לא נצטוו 'וחי בהם'

אולם ב'ספר חסידים המפואר' הדפיסו הגהת הרב האדר"ת מקוטעת מעט, ואני מעתיקה תו"ל בשלימות ע"פ בדיקה מחודשת בכתה"י, [ותשו"ה לידידי הגר"ש גוטמן מהדיר ס"ח הנ"ל, שהעביר לי צילום כתב היד]: צריך עיון בזה אם מותר, והא כתיב (ויקרא יח, ה) וחי בהם. [והרי עשו] אינו מצווה על וחי בהם, ומה ראי' מדידהו. ומוכח דס"ל לרבנו דמ"מ מחוייב [להסתכן], והוא מדא[סור

מזל טוב וגדא יאה

בהדרת כבוד וברגשי גיל ושמחה, מתכבדים אנו להגיש את מיטב איחולינו וברכותינו המאליפות מעומקא דליבא, קדם רום מעכ"ת מורינו ורבינו עטרת ראשינו

מורינו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד ור"מ דקהילתנו הק'

ולחתנו הגדול הרב הגאון ר' שמואל זולדן שליט"א

ר"מ בשיבת סערט ויזניץ וראש כולל שאץ ויזניץ חיפה

ולנכדו הרב לוי יצחק שטיינמן שליט"א

לרגל השמחה הגדולה בהולדת הנין-הנכד-הבן במזל טוב

יהי רצון שיזכו לראות מהם ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ד.

מתפללי ביהמ"ד מערכת "נוה ההיכל"

גב שאמרו רבותינו ז"ל (ב"מ לב, א) אם אביך אומר לך חלל שבת לא תשמע אליו, כי אתה ואביך חייבים בכבודי. זהו בדבר השייך בין אדם לבין המקום, אבל הנוגע לעצמו, מחיל אנפשיה לעשות רצון אביו. - ובהגהות החיד"א (נדפסו תחילה על 'מוסרי השל"ה' שלוקטו בחומש עם 'נחל קדומים' להחיד"א. וצורפו לשל"ה מהדורת יד רמה) ביאר: והיה מתורת חסידות, ושאינו יוסף ויעקב אבינו, כי אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים וכו', אבל אחר לא שייך מחילה אם יש סכנה, ולא טוב לשמוע לאביו. - הרי שלדעת החיד"א אין ללמוד מהשל"ה שמוותר להכנס לסכנה בגלל קיום מצות מצות כיבוד אב, כי רק ליוסף הצדיק הותר. - ולא כמו שניתן להבין מדברי החיד"א בראש דוד הנ"ל.

מהי מחילה על איסור סיכון עצמו

ותמהו האחרונים על השל"ה מה עניין מחילה בזה. ובליקוטי שיחות (לה, וישב העי 21) הניח בצ"ע, דהרי אין נפשו של אדם קנינו אלא קנינו של הקב"ה, שנאמר (יחזקאל יח, ד) והנפשות לי הנה. ובספר דרכי נועם (להרשב"ה הרינון בעל שו"ת היכלי שן. דרוש כב, נד-ד) כתב דאין לומר דמצי מחיל אנפשיה ולסכן עצמו אם ירצה, וכמש"כ השל"ה, הא זהו פלוגתא דרבוותא בדברים דקיי"ל יעבור ואל יהרג אם נהרג ולא עבר, דס"ל להרמב"ם (יסודי התורה ה, ד) דהוי מתחייב בנפשו. ואין נעשה ליוסף כטועה בדבר הפשוט לדעת הרמב"ם ז"ל. ועוד דמי הכריחו [להשל"ה] ליפול ברבוותא, ויותר היה לו לומר דלא על הוודאי הריגה היה הולך אל אחיו, אלא על הספק. ואפילו הכי הוי רבותא במה שאמר הנני, כיון שיודע ששונאים הם אותו, ובוודאי יוכל להיות שיזיקוהו וכדומה. ואפ"ה הלך לתומו בצדקו לעשות רצון אביו. ודברי השל"ה צריכין תלמוד. ובהגהות כתב סופר לשו"ע יו"ד (רמ, טו) כתב דאין למידין מקודם מתן תורה, דהרי מחללין שבת מפני פיקוח נפש, מוטב שיחלל שבת אחת. וכל שכן שאין בו כיבוד, ואסור להחמיר על עצמו. ובפרט שגם האב חייב בכבודו [כוונתו שגם על יעקב נאסר להכניסו בסכנה, על דרך שאתה ואמך חייבין בכבודו (קידושין לא, א)].

מחל על חייו למען כבוד הבורא אינו נעשה

וראיתי להגר"ש קלוגר בחכמת שלמה (או"ח קד, א) שכתב דמה שאסור לאבד עצמו לדעת וגדול עונו מנשוא, אף דביד האדם לעשות בשלו מה שירצה, ולמה לא יוכל למחול חייו. אך הכוונה שאם היה האדם נברא עבור עצמו, היה שייך לומר שאם רוצה יכול למחול חייו. אך הרי האדם נברא רק לכבוד הבורא ולעבדו, אם כן כמו שעבד מלך בשר ודם אינו יכול לומר שאינו רוצה לעבוד אותו, כך אין האדם יכול למחול כבוד השם ועבודתו, אם הוא יתברך בוחר בו. אך כל זה דוקא כשבמיתתו אינו עושה כבוד הבורא, אך אם גם במיתתו לדעת עושה כבוד הבורא, אם כן אף דלכתחילה אסור, דאין בידו להחליף עבדות שלו זה בזה, ואולי נברא לדבר אחר. אך על כל פנים אם עשהו אין לעונשו, כיון דגם בזה עושה כבוד הבורא. ולכן אלו שמוסרין נפשם על קידוש ה' אף במה שאינו מחוייב למסור נפשו, אף להסוברים דאסור למסור נפשו, מכל מקום מאבד עצמו לדעת לא הוי (ב"י יו"ד קנז ד"ה על שאר). ולפי זה ביאר מה שהחסידי לא השיב שלום להגמון אף שסיכן נפשו (ברכות לב, ב). - וכמדומה שבה להסביר בזה גם את מטבע לשון השל"ה הנ"ל 'מחיל אנפשיה'. ולביאורו היה אולי מקום לומר שאף אם מוסר נפשו לקיום מצוה רבה של כיבוד אב מותר.

גירסא חדשה בשל"ה

אולם עיינתי בשל"ה דפו"ר (אמ"ד תט, שג, א), ושם נדפס 'מהיל' אנפשיה. ומהדפוס השני ואילך 'תוקן' 'מחיל'. אך לענ"ד התיקון שיבוש, וצריך לתקן ולהגיה 'מקיל' אנפשיה, כלומר שמתרץ שהיה מזלזל בעצמו, וכוונתו שהקיל בסכנה, ודן לעצמו שהוא רק ספק סכנה, ולכן הלך. ולא כמו שסבר השל"ה בשאלתו, שהלך בידיעה שנכנס לסכנה. ויבואר להלן שלהכניס עצמו לספק סכנה בשביל קיום מצוה מותר, ולכן הלך לעשות רצון אביו. - אם כן יתכן שנלמד מיוסף שמוותר להכנס לספק סכנה בשביל כיבוד אב.

המכניס עצמו לסכנה עובר על עשה ולא תעשה

גם הפרי מגדים בספרו תיבת גמא (נדפס לראשונה בתוך רב פנינים, פפד"א תקמ"ב) בפרשתנו הקשה, איך הלך יוסף, וידע ששונאים אותו וסכנת נפשות, ועבר על מצות עשה ולא תעשה, כמו שכתב הרמב"ם בהל' רוצח ושמירת הנפש פ"א, ומצות עשה דכיבוד לא דחי אף לדרבנן, כב"י"ד (רמ, טו). - מה שכתב שהכנס לסכנת נפשות עובר על מצות עשה ולא תעשה כמו שכתב הרמב"ם, זה לשון הרמב"ם (שם יא, ד): וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו 'ולהשמר ממנו' ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר (דברים ד, ט) השמר

לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים (דברים כב, ה). והובא בלשונו בשו"ע (ח"מ תכז, ח). אבל לא מפורש ברמב"ם שלא זה הוא גם במכניס עצמו לסכנה. אולם ראיתי בשו"ת יביע אומר (ו, יו"ד ג) שגם הוא הבין שכוונת התיבת גומא לרמב"ם זה, וכתב שהמסכן נפש עובר בלא תעשה, שנאמר ולא תשים דמים בביתך, ובעשה שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד.

האוכל דבר האסור משום סכנה עובר בעשה ולא תעשה

וכן ראיתי בשו"ת אבני צדק (להגר"י ט"ב מסיגעט, יו"ד מט) שהשיג על מה שכתב הפתחי תשובה (יו"ד קיז, ג) להתיר דברים האסורים מפני הסכנה על ידי ביטול, שדבריו תמוהים ופותר אין להם, שהרי משנה מפורשת בחולין (נח, א) אכלה סם המות או שהכיסה נחש אסורה משום סכנת נפשות, הרי דאיסור קרי ליה. ולדעתי הוא איסור דאורייתא בלא תעשה ועשה, מדכתיב (דברים ד, טו) ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, וכתיב ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך, הרי שציותה התורה לשמור מכל דבר שיכול לבא לידי נזק. - גם הוא נקט שהמסכן עצמו עובר על לא תשים דמים.

בכלל לא תשים דמים שלא יסכן עצמו

וכן מצאתי בדרשות רבי יהושע אבן שועיב (תלמיד הרמב"ן, תצא) שכתב: ולמדנו מענין המעקה, שאסור לכל אדם להניח שום נזק בביתו כגון סולם רעוע או כלב רע, ועובר על לא תשים דמים. בכלל אזהרה זו שלא יסכן אדם בעצמו, ושלא ישתה משקה מגולה כגון יין וחלב ומים, וכמ"ש בירושלמי (תרומות ח, ג ע"ש) אין נשאלין על מים מגולין, דאי קטא קטא שיחור [=אם תחטוב תחטוב פחם, כלומר הריוח קטן] וכו', וכן לא יניח פיו על הסילון, ואפילו יאמר אדם מה לכם אם אני מסכן עצמי אין שומעין לו, ואם עשה מכין אותו מכת מרדות, כל זה למדנו מענין מעקה. - נראה לכאורה שהבין ג"כ שאיסור סיכון עצמו נובע ממצות מעקה, ויש בו גם את הלאו שלא לא תשים דמים. גם בחכמת אדם (סח, ד) כתב: אסור לילך במקום סכנה כגון קיר נטוי וגשר רעוע וכו', ואם לא הסיר והניח המכשולות או שהכניס את עצמו בסכנה, הרי ביטל מצות עשה זו [של השמר לך ושמור נפשך מאד], ועבר על לאו דולא תשים דמים בביתך. - אם כן לכאורה אין עשה דכיבוד אב דוחה עשה ולא תעשה של סיכון עצמו.

בכלל לא תשים דמים רק שלא להניח דבר מסוכן

אך דבריהם צריכים ביאור, שלכאורה לא תשים בא לאסור להניח דבר מסוכן בביתו כסולם רעוע וכדומה, וניתן לומר שבכלל זה גם להשאיר בבית מים מגולים וכדומה, האסורים משום סכנה. אבל כיצד נלמד מלא תשים שאסור לסכן עצמו. וכן ראיתי במנחת חינוך (תקמו, יב) שהעיר על מה שכתב הרמב"ם (רוצח ושמירת הנפש שם, ה) והחינוך והשו"ע (ח"מ תכז, ח) בעקבותיו, הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות, וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי 'ומה לאחרים עלי בכך', או איני מקפיד על כך, מכין אותו מכת מרדות. דדק הרמב"ם וכתב 'ומה לאחרים עלי', שאינו עובר על לא תשים דמים, אלא כשיש מכשול לאחרים. [אלא שהמנחת חינוך מסיק שרק השמר ושמור, שלדעת הרמב"ם הוא עשה, עולה על שמירת עצמו, ולכן יש איסור תורה בדברים אלו. ומכות מרדות הוא משום שעובר על עשה. - וכן ציינו הלבוש והסמ"ע בעקבותיו את השמר ושמור כמקור לאיסור זה. ולא את לא תשים. והאריכו האחרונים בעניין אם הוא איסור דאורייתא או איסור דרבנן, ואין כאן מקומו].

זהרת השמר לך ושמור הוא שלא יכנס לסכנה

גם על מה שכתב הרמב"ם 'כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו' ולהשמר ממנו' ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר (דברים ד, ט) השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה. תמה המנחת חינוך (תקמו, יא) דאף שעיקר הלימוד דכתב הר"מ דהשמר לך וגו' קאי על שמירת הגוף, מבואר בברכות (לב, ב הג"ל) גבי חסיד אחד שהתפלל ונתן לו הגמון שלום ולא החזיר לו וכו', אמר לו כתיב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך וגו' וכתב ונשמרתם מאד לנפשותיכם וכו' אילו הייתי חותך וכו', [וכן ציין הגר"א]. 'איני מבין דבקרא דרק השמר וגו' כתיב כי לא ראיתם כל תמונה וגו', אבל שמירת הגוף לא שמענו. והנה על ההגמון לא קשה כי הם מינים ומהפכים דברי אלקים חיים למינות, ומי יודע איזה פירוש שפירש הרשע בכתוב הזה דלדעתו קאי על שמירת הגוף. אך דברי רבינו הר"מ צ"ע מנלן זה דהוי עשה לשמירת הגוף מרק השמר וגו', דמיירי בענינים העומדים ברומו של עולם עיקרי הדת, וצ"ע. אך בודאי מצא באיזה מקום ונעלם מאתנו. ובהשמטות קומץ מנחה שם הוסיף שבשבועות

השמר ושמור נפשך הוא עשה ולא

ונראה לפי דברינו שלדעת הפרי מגדים בתיבת גומא והאבני צדק, כלולים בשמור נפשך הן עשה שישמור על עצמו, והן לאו שלא יכנס לסכנה. [ואינו עובר על לאו זה כשמשאיר בביתו דבר מסוכן, שאינו בגדר 'שמור נפשך', לכך לא הזכירו הרמב"ם]. והפסוק של לא תשים דמים הוא לאו נפרד רק שלא להניח בביתו דברים מסוכנים. - ואם כן אין ללמוד מיוסף היתר להכניס עצמו בסכנה בשביל כיבוד אב.

הרוצה להכניס עצמו בסכנה לקיום מצוה

ובספר תיבת גמא שם תירץ גם כעין דברי הספר חסידים, שבי"ד (קנו, ש"ך ב) נפסק שגם בשאר מצוות אדם גדול מותר למסור נפשו, (ולא רק בג' מצוות של יהרג ואל יעבור). ובפרט כשבא קידוש השם על ידו. וכיון שבאותו הדור היו מזלזלים קצתם בכיבוד אב, מסר יוסף נפשו על מצוה זו. ומשום הכי יוסף שטנו של עשו, כי כחו של עשו במצות כיבוד. ויוסף מסר עצמו בסכנת נפשות¹ עבור מצות כיבוד. ובש"ת יביע אומר (הג"ל) הביא שכן כתב הנמוקי יוסף (ס"פ בן סורר ומורה), שכל היכא דאמרין יעבור ואל יהרג אם נהרג ה"ז מתחייב בנפשו, ומיהו אם הוא אדם גדול וחסיד ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את ה', והיינו דאמרין (בפסחים נג, ב) מה ראו חנניה מישאל ועזריה שהפילו עצמם לכבשן האש, כלומר שלא עבדה זרה היתה, אלא אנדרטי לכבוד בעלמא, אלא מתוך שרוב העם היו טועים וסוברים שהיתה ע"ז, והיה קידוש ה' במה שעשו, ואמרין נמי במדרש מה לך יוצא ליסקל שמלתי את בני מה לך יוצא ליצלב שנטלתי לולב. משמע שהיו מוסרים נפשם על קדוש השם לפני משורת הדין, שבודאי לא היו חייבים בכך אפי' בשעת הגזירה כיון שבידם לבטלם בע"כ, עכ"ל. והביאו מרן הכסף משנה (יסודי התורה ה, ד). - אם כן אף יוסף לא היה מסכן עצמו לכיבוד אב, אם לא היה בדורו זלזול בכיבוד אב. ואולי אף בדורנו לא הותר להכנס לסכנה [ובפרט למי שאינו מפורסם כאדם גדול].

הזלזול בכיבוד אב בזמן יוסף

ותמה היב"א על התיבת גמא, שאין תירוצו מחוור, שעכ"פ לפני מתן תורה לא היו מצווים על כיבוד אב, ואפי' אם היו מזלזלים בזה, לא היה רשאי למסור נפשו על כך. - אך כמדומה שכוונת התיבת גמא על מקצת אחיו השבטים, שהזלזלו בבני השפחות וכדומה, הוא סרך כיבוד אב, ולכן הותר ליוסף לסכן את עצמו, אלא שלא רצה לכתוב בפירושו מפני הכבוד.

כשאין ברי שיהרג מותר לסכן עצמו

ובביע אומר מיישב שיוסף נהג כן על פי כמ"ש התורת חיים (עירובין כא, ב) בהא דאמר רבי עקיבא מוטב שאמות מיתת עצמי ולא אעבור על דברי חברי [לבטל מצות נטילת ידים]. משמע שמותר לאדם להחמיר על עצמו גם בשאר מצות, וקשה ממ"ש הרמב"ם שכל שנאמר בו יעבור ואל יהרג אם נהרג ה"ז מתחייב בנפשו, ושמא י"ל דדוקא היכא שברי לו שיהרג אינו רשאי למסור עצמו, אבל כאן ספק היה שהרי לסוף הביאו לו מים. ע"ש. וכיוצא בזה כתב בהגהות מהר"ץ חיות (עירובין שם), ע"ש. והכא נמי לא חשד יוסף את אחיו שע"י שנאתם ירצחוהו נפש, ומשום חשש רחוק לא רצה לבטל מצות כיבוד אב. וצ"ל למה שכתב בשו"ת בית שער (י"ד ס"ו סנה) דמה שכתב הרמב"ם דהיכא דהדין יעבור ואל יהרג אינו רשאי להחמיר על עצמו, זה דוקא בודאי פיקוח נפש, אבל בספק סכנה רשאי להכניס עצמו כדי שלא יעבור, כיון שהעבירה ודאי והסכנה ספק. וכמו שהוכיח בספר תפארת ישראל על משניות (ברכות א, ג [והובא בפתחי תשובה י"ד קנו, ג]) מהך דרבי עקיבא שסיכן עצמו בשביל נטילת ידים, כי מותר להכניס עצמו לספק סכנה היכא דלא שכיח היזקא, ומצוה בעידא דעסיק בה מגנא ומצלא. - וראה גם בהדר זקנים לבעלי התוס' כאן, שכתבו בשם אבן עזרא, שיעקב שלחו אף שידע שאחיו שונאים אותו. לפי שהלכו במקום סכנה לרעות, כי הרגו אנשי שכם. אמר יעקב שמא יענישו לך, ספק הוא. ושיהרגום אנשי שכם אם ימצאום, ודאי הוא. ומוטב ליקח הספק מן הודאי, לך אמור להם שישבו, פן יכום אנשי שכם מכת חרב. - הרי שלא היתה בהליכה אלא ספק פיקוח נפש. וכבר כתבתי לעיל שכמדומה שזו גם כוונת השל"ה שיוסף היה מקיל אנפשיה. - אם כן במקום ספק פיקוח נפש מותר להסתכן בשביל כיבוד אב.

(לו, א) דרשינן המקלל עצמו דעובר בלאו, מפסוק זה דהשמר וגו', מבואר דהיתה להם קבלה דקאי על שמירת הגוף ג"כ. וכבר קדמו בכל זה המהרש"א בחידושי אגדות, כמו שהעיר במגדים חדשים (ברכות שם).

השמר עשה או לאו

עוד תמה המנחת חינוך (שם): שהרמב"ם למד העשה מהשמר וכו', ובה"ל תפילין (ד, יא) ובית הבחירה (ג, ח), כתב שהשמר דעשה ג"כ לאו הוא, א"כ הא מהשמר ג"כ עבר על לא תעשה ועבר על שני לאוין. [וצ"ל לדברי השער המלך (תפילין שם) שהאריך בענין השמר אם הוא עשה או לאו]. וביותר קשה שבהלכות סנהדרין (כו, ג) כתב הרמב"ם עצמו שהשמר ושמור נפשך הוא לאו. - והאריכו בזה האחרונים, ואין כאן מקומם.

הזהרה שלא ישכח הוא מניעה ונחשבת ללאו

הנראה ליישב כל התמיהות על מה שדרש הרמב"ם שכל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצוות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר (דברים ד, ט) השמר לך ושמור נפשך. וליישבם שלא יסתרו את דבריו בעניין מקלל עצמו. שהרמב"ם סובר כמ"ש בעירובין (צו, א) על מה שאמר רבי אבין אמר רבי אילעאי, כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא בלא תעשה. שהשמר דלאו, לאו, והשמר דעשה, עשה. וביארו התוס' (ד"ה השמר) וז"ל, ואפילו ר' יוחנן דאמר השמר דעשה נמי לאו הוא, ולהכי המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו, מודה הוא שאם לא הניח תפילין ביום שאינו לוקה, דלענין הנחת היום השמר דעשה עשה הוא, כמו לענין עשיית הפסח דאמר הכא דהוי עשה משום דהוי קום עשה. ודוקא לענין הנחת תפילין בלילה הוא דקאמר ר' יוחנן דלאו הוא, כמו השמר בנגע הצרעת כו', משום דפ"י לאו הוא השמר שלא תקוף, ע"כ. וגם בנדון שלנו הפסוק במלואו הוא 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך, וברור שבא לצוות שנודיע את הדברים לבניו, גם ברור שבא לצוות שלא יסורו הדברים מלבנו, ושלא נשכח אותם. על כן דרשו במנחות (טז, א): אמר ריש לקיש, כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים, וכד' אבין אמר ר' אילעאי, דאמר רבי אבין אמר ר' אילעאי כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה. רבינא אמר השמר ופן שני לאוין ניהו. רב נחמן בר יצחק אמר בשלשה לאוין, שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים. היינו שכל הפסוק נאמר להמנע משכחה, על כן הוא לאו או מספר לאוין.

הזהרה שלא ישבע הוא מניעה ונחשבת ללאו

אבל מהש"ס דשבעות (לו, א) שדרש רבי ינאי שהמקלל עצמו לוקה, דכתיב רק השמר לך ושמור נפשך מאד, כדרבי אבין אמר רבי אילעאי, דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה. למד הרמב"ם שתחילת פסוק זה אינה רק בגדר הזהרה על המשך הפסוק 'פן תשכח', אלא שגם חלקו הראשון נאמר למצוה, השמר לך ושמור נפשך מאד, שיהיה על נפשו שלא יענש מחמת השבועה, וכיון שנצטוו השמר שלא להשבע, א"כ הוא לאו ולוקין ממקרא זה. ואולי הוא גם כן עשה של שמירה על נפשו. וכשנדייק בלשון הרמב"ם, נראה שלא כתב כאן כלל איזה איסורים עובר המקלל עצמו, אלא כתב רק 'המקלל עצמו לוקה כמו שקלל אחרים שנאמר השמר לך ושמור נפשך'. דהיינו שיש כאן לאו המביאו למלקות.

הזהרה שלא יניח סכנה הוא מניעה ונחשבת ללאו

אבל הזהרה שלא להכניס עצמו בסכנה, ושלא לסכן אחרים שנלמדת מ'השמר לך ושמור נפשך', הוא הזהרה עשה בלבד דהיינו השמר לשמור את נפשך, ולכן עליו להמנע גם כן מלהחזיק בביתו דברים המסוכנים, שמסכנים אותו ואת אחרים, א"כ היא עשה. ומצאתי ברבינו בחיי שמשמע כן מדבריו, וז"ל: 'ועשית מעקה לגגך. ע"ד הפשט יזהיר שישתמר האדם מן הסכנה, כענין שכתוב 'השמר לך ושמור נפשך מאד', ולכך יצוה כי כשיבנה ביתו שיעשה מעקה לגגו ולא יניח ברשותו נזק ומכשול להכשל בו בני אדם, ולא ישים דמים בביתו. לכן כתב הרמב"ם רק 'מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה, ועבר על לא תשים דמים. דהיינו שביטל את 'שמור נפשך', מלבד מה שמשים דמים בביתו.

1. בדפוסים המאוחרים בכפל לשון: 'מסר עצמו במס' (=במסירות נפש), כי הגיהו מ"ש בדפוס 'בס'נ'. אך הוא למותר שהוא ר"ת 'בסכנת נפשות', כמובן. וכן פוענח במהדורת חלון התיבה.

החסיד לא הפסיק בתפלתו שבטח שיפיים השר

ועל פי התורה חיים הנ"ל שרשאי ליכנס בספק סכנה בשביל שאר מצות, מיישב היביע אומר את המעשה של החסיד שלא הפסיק בתפלתו להשיב שלום לשר (ברכות לב, ב), שלא היתה סכנה ודאית, וחשב שקרוב לודאי יוכל לפייסו בדברים. וכ"כ המג"א או"ח (קד, א) שהיה בטוח שיקבל תשובתו ולא יהרגנו. וכעין זה בט"ז (או"ח סו, א) שכיון שחך המלכות לשאול אותו מדוע לא השיב בשלומו לפני שמענישו, בטח שיוכל לפייסו בדברים. ומה שהעיר מהר"ש קלוגר בחכמת שלמה (או"ח קד, א) שבאמת אין הדבר נכון, כי איך שייך לומר מובטח בזה, במה שהבחירה חפשית ואין לסמוך על הנס. כבר ביאר המחצית השקל (סו) שהיה מכיר אותו הגמון טבעו ומהותו, ושלא יהרגנו עד שישאלנו למה לא השיבו. וגם משכיל בטבעו שיקבל הפיוס.

המסתכן בעד אביו אשרי לו

וראיתי להגר"י זילברשטיין שליט"א (אבני זכרון, קונ' כיבוד אב, כה) שדן בנידון שאלתנו, ופסק שרשאי הבן לנסוע להביא תרופה לאביו בדרך קצת מסוכנת, ואשרי לו. והביא ראיה כה וראיה לכך מגדעון, שנכנס לחשש סכנה כדי לקיים מצות כבוד אב, וזכה שיגאלו ישראל על ידו, וכמבואר בשופטים (ו, יא) ויבא מלאך ה' וגו' וגדעון בנו חבט חטים בגת להניס מפני מדין. וכתב רש"י אביו היה חובטן, והוא היה כוברן. אמר לו אבא זקן אתה, ואם יבאו המדיינים לא תוכל לנוס. לך אתה ואני אחבט, עכ"ל. וכ"כ הרד"ק וסיים: אמר המלאך קיימת מצות כיבוד, וראוי אתה שיגאלו בני על ידך, מיד וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו ה' עמך גבור החיל. ומכאן נלמד שאעפ"י דהבן אינו חייב להסתכן עבור אביו, אבל אשרי לו אם יעשה כך. והביא את השל"ה (ה"ל) שסובר דרשאי הבן להסתכן עבור אביו. ואולי משום שהוקש כבודם לכבוד המקום. ולכן כשם שישנם הסוברים שאדם רשאי להחמיר על עצמו וליהרג על מצוה, הגם שמן הדין יעבור ולא יהרג, כך בנוגע לכיבוד אב. וציין לכתב סופר החולק כנ"ל. והביא את דברי החיד"א בראש דוד (ה"ל) שסובר גם הוא שאינו

מחוייב לסכן עצמו בשביל כיבוד אב, אבל רשאי. ושדעת התיבת גמא שאם אין הדור פרוץ בכיבוד אב אסור להכנס לסכנה. שוב כתב לחלק שכל הנידון בכל מקורות אלו, הוא רק לעניין אם מותר להסתכן כדי למלאות רצון אביו, אבל כשהאב מסוכן מותר לכולי עלמא להכנס לקצת סכנה. שהרי שיטת הירושלמי (תרומות ה, ד, מו, א) היא שכל אדם חייב להכנס לספק סכנה כדי שחברו ינצל מסכנה ודאית. והביאו הסמ"ע (ח"מ תנו, ב). [והארכתי בזה בס"ד בפרשת ויגש]. ואם כן כל שכן כשהאב מסוכן, שאפשר לסמוך על הירושלמי, ולהסתכן.

כשיש אחרים שאינם מסתכנים אסור לבן לסכן עצמו

עוד הביא בשם חותנו הגר"ש אלישיב זצ"ל, שאם אב חולה במחלה מדבקת רוצה שבתו הרופאה תטפל בו, והוא בהריון, ויש חשש שתחלה ותפיל ותסתכן, אסור לה להחמיר על עצמה ולטפל בו, כיון שיש רופאים אחרים שיכולים לטפל בו. ומה שיוסף סיכן עצמו, אף שניתן היה לשלוח אחר אל אחיו, משום שהבין שמצויי יעקב לא תצא רעה. וכמו שכתב רש"י (בראשית לד, כה) ששמעון ולוי סיכנו עצמם, כי בטוחים היו על כחו של אותו זקן. ואינו דומה לשאלתנו, שהבאת התרופה מסכנת כל אחד, ולכן יכול הבן להכנס לחשש סכנה לכבוד אביו.

יוסף היה שליח מצוה ולכן הסתכן

ומה שאמר הגר"ש"א שהבין יוסף שמצויי יעקב לא תצא רעה, אם כי הוא שלא כדברי הספר חסידים (ה"ל), הוא מתאים למה שפירש האור החיים (כאן לו יג-ד) לכה אצל אחיך, ואם אתה חושש לשנאתם הריני מלווהך [נראה דצ"ל מצוהך] ושולחך בדבר מצוה, שתלך בשליחותי ושלוחי מצוה אינם ניזוקים (פסחים ה, א)... ואמר והשיבני דבר, עשאו שליח להחזיר לו תשובה, שבוה אפילו למאן דאמר (שם ה, ב) שלוחי מצוה אינם ניזוקים דוקא בהליכתן אבל לא בחזרתן, במציאות זה עשאו שליח גם בחזרתן, ומעתה הרי הוא בטוח שישוּב בשלום אצל אביו. - לדבריו הקדושים אי אפשר ללמוד מיוסף לנידון שאלתנו.

זיו ההיכל - פקודת משה

ממרחן רבינו הגה"צ גאב"ד נוה אחיעזר זצ"ל

חז"ל, ה"א נער ממש וח"א מסלסל בשערו כדי שיהי נראה יפה. וברש"י עה"פ לעשות מלאכתו, ח"א מלאכתו ממש וח"א לעשות צרכיו כנס, ועפ"י י"ל דלמ"ד מסלסל בשערו יש לחשוך ח"ו ביוסף הצדיק, שרצה באמת לעבור עבירה ח"ו מאחר והתכונן לכך וסלסל בשערו, אבל למ"ד והוא נער ממש ולא סלסל בשערו, מאין לנו לחשוך את יוסף שרצה ח"ו לעשות עבירה וע"כ מלאכתו ממש, והנה בש"ס שבת הנ"ל למדו חז"ל את הט"ל מלאכות שבת ממלאכה ומלאכתו, אבל זה תינח אם נגיד מלאכתו ממש, אבל אם נגיד שלעשות צרכיו כנס אין כאן לימוד על הט"ל מלאכות, וע"כ הלכות שבת כהררים התלויים בשערה, היינו אם סלסל יוסף בשערו או לא ודפח"ח.

והנה בספה"ק **הקל יצחק** פ' תשא, מפרש בדרי חז"ל (שבת ק"ח ע"א), עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, עפ"י ד"ה **הרה"ק ר"ש מודאלינא**, שמקובל מצדיקים שאם היצ"ר מתגבר על האדם ואין ביכולתו להתגבר אליו, יזכיר אפילו בחול "שבת שבת", ובכח קדושת שבת שהוא שמא דקב"ה יוכל להכניעו, והנה חז"ל (קידושין פ"א ע"א) אמרו אצל עמרם חסידא שרצה להתגבר על יצרו, וצעק נורא ביה עמרם ואז התאספו אנשים סביבו וכך ניצל מיצ"ר, וע"כ אמרו חז"ל עשה שבתך חול, שתזכיר את המלים "שבת" גם בחול, ואז ואל תצטרך לבריות לא תזדקק לצעוק שיתאספו אנשים, כי השבת תעזור לך להתגבר על היצ"ר עיי"ש דפח"ח.

ועפ"י אמרתי לפרש בדרך רמז דברי המדרש פליאה, מעולם לא זזה שכינה מישראל אפילו בשבת של חול, שהמפרשים התקשו בהבנתו, דהכונה שאפילו אצל בני"ש שצריכים גם בחול להשתמש במלה שבת כדי להנצל מיצ"ר, גם עליהם שכינה שריא ולא זזה מהם וא"ש.

ומעתה י"ל שכאשר יוסף הצדיק ראה שאשת פוטיפר לוחצת עליו להביאו לידי חטא ח"ו ולא מצא מקום להתגבר על יצרו, התחיל להתעסק בדיני שבת ובזכות זה ניצול, וע"כ שפיר למדו חז"ל מכאן את דיני ט"ל מלאכות שבת, ודו"ק כי זה רמז נכון בס"ד.

ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה וכו' ויהי כהיום הזה ויבוא הביתה לעשות מלאכתו וכו' וינס ויצא החוצה. **במדרש אבכיר** הובא **בילקוט שמעוני**, ר"א אומר שבת ה' דכתיב כי בו שבת מכל מלאכתו, ובש"ס (שבת מ"ט) מספקא ל"י אי ויבוא יוסף לעשות מלאכתו ממנינא או לא לענין לימוד אבות מלאכות, ולכאורה מאין יצאו חז"ל ענין שבת לכאן, ואמרתי לפרש בדרך רמז נכון, עפ"י שראיתי בספר **גפי אש** על המשניות **מהגאון רבי אברהם שטענר ז"ל** ה"ד דומ"צ בנייהיזל, לפרש דברי ש"ס חגיגה (דף י"ט) הלכות שבת וכו' הרי הם כהררים התלויים בשערה, דהנה עה"פ והוא נער מפרשים

מזל טוב זגדא יאה

הננו בזאת לשגר ברכותינו המאליפות למע"כ ידידינו היקר

הרה"ג ר' ישכר שמחה ליבוביץ שליט"א

לרגל שמחת הבר מצוה לבנו שיחי

יהי רצון שיזכה לראות מכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר.

מתפללי ביהמ"ד   מערכת "נוה ההיכל"

מזל טוב זגדא יאה

הננו בזאת לשגר ברכותינו המאליפות למע"כ ידידינו היקרים

מפארי ומעמודי התווך דבית מדרשנו

הרה"ג ר' אליהו זאב בלושטיין שליט"א

ולבנו היקר ראש וראשון לכל דבר שבקדושה המסור בל"ג לקדשי בית מדרשנו

הר"ר שמחה בונים בלושטיין שליט"א

לרגל שמחת אירוסין הבן/אירוסיו עב"ג בשעטומ"צ ובמז"ט

יהי רצון שיזכו לדורות ישרים ומבורכים ולבנין עדי עד

ויזכו לראות מכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר.

מתפללי ביהמ"ד   מערכת "נוה ההיכל"

פתרון החידה השבועית (וישלח) =

1. כשהשיב יש לי למעשה התכוון לרמוז שזוהי חידתו. בפרשה מופיעה פעמיים **יש לי**. עשוי אמר יש לי רב (לפני תיבת רב). ויעקב אמר יש לי כל (לפני תיבת כל).

2. אלוף קנז. עיין תמורה ט"ז א' שעתיניאל בן קנז החזיר בפלפולו אלף ושבע מאות קלון וחמורין וכו' עיי"ש.

© כל הזכויות שמורות

חידות לפרשת השבוע

1. יש לך חידה לפרשת השבוע?
 - נו. נשמע מה חידתך?
 - אניני חור על החידה פנמיים.
 - פנמיים, וא"כ בפרשה היא טופיעה
 - אכן, פנמ' לפני הרב, ופעם לפני הכל.
 2. שאלה: לפני היה בן ששהחזיר אלף ושבע מאות?
 תשובה: כשם אביו מופיע בפרשה.
 רמז: מי שכתב "חידה".